

УДК: 37+78+792.8+008-021.1

Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. Матеріали і тези VIII Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 14-15 жовтня 2022 р.). — Т.2. — Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2022. — 163 с.

Рекомендовано до друку вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського». Протокол № 4 від 27.10. 2022 р.

Рецензенти:

Мартинюк Тетяна Володимирівна, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри-професор кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі;

Демидова Віола Григорівна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри сольного співу Одеської національної музичної академії імені Антоніни Нежданової.

Матеріали і тези друкуються в авторській редакції

©Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2022

власного виконання з виконанням інших, порівняння самооцінки виконання з оцінкою викладача спонукатимуть майбутніх фахівців до самостійного аналізу інтерпретаторських рішень, усвідомленої оцінки, пояснення допущених помилок і технічних недоліків. Оціночно-аналітична діяльність здобувачів з подальшим *коригуванням слухової діяльності* є ознакою сформованості інтерпретаторських навичок та умінь, розвиненості художньо-діагностичних здібностей і музично-стильових уявлень.

Отже, розвиток музично-стильових уявлень майбутніх фахівців у галузі мистецької освіти є і метою пізнання фортепіанної музики, і засобом її розуміння. Тільки за умови грамотної, з методичної точки зору, та цілеспрямованої викладацької роботи, здобувачі можуть наблизитися до істинного усвідомлення стилю, що створить передумови для коректної інтерпретації фортепіанних творів.

Альона ПНТІ

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

Науковий керівник Н. Батюк

*кандидат педагогічних наук, доцент
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

АКТИВІЗАЦІЯ УВАГИ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ РОБОТИ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

***Анотація.** Розглянуто питання активізації уваги підлітків у процесі навчання співу. Підкреслена роль емоційної складової на уроках музичного мистецтва. Приділено увагу ролі ораторського вміння вчителя для втримання уваги у процесі вокально-хорової роботи. Зроблено акцент на якості сприймання та швидкості вивчення підлітками музичних творів через призму посилення уваги підчас уроків музичного мистецтва, зокрема залучення емоційного аспекту як складової процесу навчання.*

***Ключові слова:** увага, вокально-хоровий спів, учні-підлітки, емоційний стан, музичне мистецтво, ораторське мистецтво.*

ACTIVATION OF THE ATTENTION OF TEENAGERS IN THE PROCESS OF VOCAL AND CHORAL WORK IN MUSIC LESSONS

***Abstract.** The question of activating the attention of teenagers in the process of learning to sing is considered. The role of the emotional component in music lessons is emphasized. Attention is paid to the role of the teacher's oratorical skills to maintain attention in the process of vocal and choral work. Emphasis is placed on the quality of perception and speed of learning of musical works by teenagers through the prism of increased attention during music lessons, in particular the involvement of the emotional aspect as a component of the learning process.*

***Key words:** attention, vocal and choral singing, teenage students, emotional condition, musical art, public speaking.*

Важливими завданнями для вчителів, що виникають у процесі навчання підлітків сьогодні, є використання ефективних методів активізації уваги для якісного учбового процесу. Перед викладачами музичного мистецтва постають питання, як саме привернути та втримати увагу учнів, яким чином впливати на інтерес до вокально-хорової роботи. Компетентні спеціалісти сьогодні повинні не обмежуватись формальними знаннями у вокально-хоровій справі, а бути обізнані у сферах акторського мистецтва, психології, риторики тощо. О. Стахевич наголошував, «Великі співаки були непридатні до педагогічної діяльності. Вони добре знали свій власний голос і особливості свого організму. Однак для навчання інших співаків цього досвіду недостатньо». Далі він пояснював, «Сучасний вокальний педагог повинен мати широкі знання й уміння як у сфері роботи голосового апарату, так і в галузі суміжних наук» (О. Стахевич 2013:176). Бути у своїй професії не лише теоретиками, а й практиками, що творчо вміють виявити інтерес та привернути увагу підлітків до свого предмету в наш час надзвичайно важливо.

Як відомо, професія вчителя музичного мистецтва дуже різнобічна, бо вбачає комплекс знань та вмінь багатьох інших спеціальностей: співака, актора, психолога, оратора, хормейстера. Організуючи вокально-хорову роботу з колективом учнів-підлітків важливо активізувати увагу на процесі вивчення музичних творів та засвоєнні нотного матеріалу не перевтомлюючи та не позбавляючи інтересу до процесу навчання, що вимагає від педагога різних форм впливу на емоційне сприйняття учнів.

Актуальним є питання активізації уваги та її подальше втримання під час формування вокально-хорових умінь в учнів-підлітків, так як цей процес є складним і довготривалим. Це пов'язано з багатьма факторами, а саме: психофізіологія підлітків, володіння співочим голосом, формування тембру голосу,

володіння почуттям ансамблю, подоланням технічних труднощів при співі у хорі.

Поняття «увага» являє собою психічну діяльність людини. Вона проявляється у вмінні зосереджуватись на об'єктах або явищах, що викликають у людині інтерес. Результатом такої концентрації є акцент на окремих явищах або предметах чи діях та абстрагування від інших. Уважність людини зовнішньо помітна у сконцентрованому погляді, позі, схвальних рухах чи доцільних коментарях того, що відбувається у даний час. Особливістю уваги є те, що це не продукт діяльності, а допоміжний процес діяльності, який значно поліпшує результати навчання людини, її світосприйняття.

Проблематикою, яка розкривала важливість уваги як психологічного процесу займалися О. Ухтомський, Д. Бродбента, І. Павлов, М. Ланге, С. Рубінштейн, Л. Виготський, О. Леонтьєв, Д. Ельконін, С. Якобсон. Вірізняючи види уваги, зазначимо, що особливе місце займає післядовільна увага (поняття було введено М. Ф. Добриніним). При цьому виді уваги діяльність людини так її зачаровує та захоплює, що зникає вольова сторона процесу, увагу не потрібно втримувати зусиллям. Вона найкорисніша для плідної праці та навчання.

Водночас, видатний педагог К. Ушинський зазначав, «Увага є тими дверима, через які проходить все, що входить у душу людини із зовнішнього світу». Він підкреслював, що «увага – одна з ознак волі» (Б.Ананьєв 1969:5). З цього робимо висновок про першочерговість уваги у процесі навчання. Педагогічна майстерність в активізації уваги залежить також від мовленнєвої культури педагога. Ораторське мистецтво керівника має неабияке значення на уроках музичного мистецтва. Професор І. Стахов зазначав, що мовна культура особистості педагога має вплив на взаємопорозуміння з учнями. Виховний процес залежить від стилю спілкування, його виразності. Звідси можна зробити наступні висновки:

1. Важливим є загальний тон розмови з учнями-підлітками для створення доброзичливої атмосфери у колективі;
2. Керівник повинен говорити грамотно без деформації мови (калька/суржик);
3. Обирати зручний для сприйняття темп мови, дотримуватись смислових пауз, регулювати гучність вимови в залежності від аудиторії та змісту сказаного;
4. Мова керівника повинна бути емоційно забарвленою для посилення впливу на аудиторію слухачів;
5. Доречно вміти використовувати міміку та жестикуляцію;
6. Володіти навичками самоконтролю та самоаналізу;

7. Бути впевненим у своїх словах, достовірності інформації, що говорить;

8. Вчитель повинен працювати над мовленевими недоліками, якщо такі присутні (шепелявість, нечіткість дикції, носовий призвук, проблеми вимови певних літер);

9. Вчитель музичного мистецтва також має обирати тематику розмови, яка є етичною та цікавою учням.

10. Шанобливо ставитись до слухачів, цінувати їх час та увагу. «Оратор має вичерпати тему, а не терпіння слухачів» (Вінстон Черчилль).

Поліпшити риторику вчителю можуть допомогти підручники з ораторського мистецтва С. Абрамовича, Л.Мацько, В.Молдована, Г. Сагач та інших авторів, що вийшли друком наприкінці ХХ - початку ХХІ ст.

Ми звертає увагу на те, що при роботі з увагою учнів, слід враховувати їх вік. У даному випадку, ми розглядаємо підлітковий вік, а отже, віковий діапазон з 10 до 19 років – за визначенням Організації Об'єднаних Націй. Для цього періоду характерними є кипуча енергія, бурхлива жага до нових знань, але бракує таких якостей як зосередженість та сконцентрованість, які є важливими складовими уваги. Звідси розуміємо, що активізація уваги вимагає зусиль як від вчителя музичного мистецтва, так і від учнів-підлітків.

Слід наголосити на тому, що об'єм уваги - це обсяг інформації, який людина може сприймати і тримати одночасно у фокусі свідомості. У всіх учнів-підлітків різна здатність втримувати увагу і це залежить від багатьох факторів, починаючи від стану здоров'я, закінчуючи емоційним станом у даний час. Але з упевненістю можна стверджувати, що активізація уваги на уроках музичного мистецтва – це двосторонній процес. З одного боку, займаючись музикою треба акцентувати увагу на оволодінні нотною грамотою, слухати кращі зразки музичних шедеврів, а з іншого, музика вчить бути уважним до звуків, їх тривалості, висотності, послідовності, гучності. Активізація уваги у підлітків у процесі вокально-хорової роботи на уроках музичного мистецтва розвиває пам'ять, створює нові нейронні зв'язки, покращує слух та співочі навички, знайомить з іншими культурами та мовами, сприяє врівноваженню емоційного стану підлітків. Як зазначав Б. Теплов, «Музика-це насамперед шлях до пізнання світу людських почуттів. Позбавлена свого емоційного змісту музика перестає бути мистецтвом» (Б. Теплов 1985:334).

На сьогоднішній день, уроки музичного мистецтва полягають не лише у механічному відтворенні вивченого матеріалу, а мають за мету виховання творчої особистості, здатної самостійно думати, нестандартно підходити до інтерпретації музичних творів, розвивати у собі культ активності. Для цього вчитель повинен приділяти увагу не лише колективу учнів-підлітків загалом, а

вміти виокремити особистість співака, підкреслити певні успіхи кожного виконавця та його важливу роль для колективу.

На нашу думку, активізація уваги підлітків у процесі вокально-хорової роботи на уроках музичного мистецтва сприяє:

1. Підвищенню пізнавальної функції, що забезпечує інтелектуальний розвиток підлітків;
2. Посиленню інтересу до вокально-хорового співу і своїх професійних умінь;
3. Покращенню роботи психо-емоційних процесів підлітків;
4. Підсиленню якості вивченого нотного матеріалу та інтерпретаційної складової на уроках музичного мистецтва;
5. Поліпшенню взаємовідносин керівника і колективу на основі активізації уваги та зацікавленості до спільної діяльності.

Отже, за допомогою уваги ми можемо зосередитися на одному певному предметі. Увага має вибірковий характер і від нього залежить ефективність зосередження та сконцентрованості, а отже якість сприйняття інформації з навколишнього середовища.

Увага на уроках музичного мистецтва дисциплінує підлітків бути сконцентрованими на пізнавальному процесі, вчить відчувати/бачити/чути тут і зараз, спонукає до активності учасників хорового колективу та сприяє усвідомленню кожним учнем особистої відповідальності за результат творчої діяльності, починає сприймати себе цінною ланкою єдиного співочого організму, яким і повинен бути хор.

Управління увагою учнів-підлітків є складним процесом, бо розспівування та виконання вже вивченого матеріалу для систематизації буває шаблонним та одноманітним, тому треба вносити ефект «новизни». Для цього треба прагнути уникати монотонності та передбачуваності у ході занять.

Способи активізації уваги підлітків у процесі вокально-хорової роботи на уроках музичного мистецтва можуть бути наступними:

1. Зміна способів звуковедення при розспіві хору: легато, стакато, нон легато, маркато;
2. Зміна динаміки при розспіві хору, недопускання одноманітності звучання.
3. Попередній вступ з описанням історії твору чи опис окремих фактів з біографії композитора для зацікавлення музичним твором;
4. Ведення діалогу з хором, спів чергується розмовними поясненнями для кращого розуміння партій;
5. Виявлення керівником окрім власного високого співочого рівня (чіткої дикції, чистої інтонації, правильного вокального дихання), також

акторського хисту (жива міміка та жести) для емоційної зацікавленості учнів-підлітків;

6. Вміння керівника встановлювати творчу атмосферу, де кожна партія хору (сопрано/альти/тенори/баси) є повноцінними та рівнозначними артистами;

7. Спів творів а капела. Для формування навичок такого співу можна брати до опрацювання обробки українських народних пісень таких композиторів як М. Леонтович, С. Орфесєв, Л. Ревуцький, К. Стеценко;

8. Періодичне опитування учнів-підлітків про власне ставлення до музичного твору;

9. Різноманітний репертуар, який відповідає віку та вокальним вмінням учнів-підлітків.

10. Педагог-керівник повинен бути активною творчою особистістю для взірцевого прикладу для учнів-підлітків та залучати вокально-хоровий колектив яким керує до сценічних виступів.

Отже, музика, що відтворюється співаком, може виконуватись пасивно чи активно. Це залежить від активізації уваги на інтонуванні, темпі, гучності, ансамблевості, чіткості дикції та замисленням над сенсом проспіваного. Тобто активізація уваги вмикає процеси самоконтролю та саморегуляції під час вокально-хорового процесу, робить його більш якісним та виразним. Таким чином, керівник на уроках музичного мистецтва повинен прагнути втримувати увагу учнів впродовж усього заняття та вчасно перемикає увагу на потребуючі аспекти.

Література

1. Добринін Н.Ф. «Увага та її виховання» вид. - во Правда, 191, 31с.
2. Ананьєв Б.Г. "Педагогічна антропология" К.Д. Ушинського і її сучасне значення / Питання психології. – 1969, 5с.
3. Стахевич О.Г. З історії вокально-виконавських стилів та вокальної педагогіки: посібник Вінниця Нова Книга 2013, 176 с.
4. Теплов Б.М. «Психология музыкальных способностей» 1985, 334 с.